

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas sayısı:1965/12

Karar sayısı:1965/34

Karar günü:28/5/1965

Resmi Gazete tarih/sayı:1.12.1965/12165

İptal dâvasını açan : Sosyal Demokrat Parti

İptal dâvasının konusu: 25/5/1961 günlü ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 10 uncu maddesinin 13/2/1965 günlü ve 533 sayılı kanunun 6 ncı maddesiyle değiştirilmiş son fıkrasındaki (En az on beş il) şartı ile sınırlı hükümlerin Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın " nci maddesine, 11 inci maddesinin ikinci fıkrasına, 55 inci maddesine, 56 ncı maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarına aykırı olduğu ileri sürülmüş ve Anayasa'nın 149. Ve 150 nci maddelerine dayanılarak iptalleri istenmiştir.

İlk inceleme :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 15 inci maddesi gereğince 16/3/1965 ve 23/3/1965 günlerinde yapılan ilk incelemede :

a) Sosyal Demokrat Partinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsilcisi bulunduğu;

b) Sosyal Demokrat Partinin tüzüğüne göre en yüksek merkez organı olan genel idare kurulunun 26/2/1965 günlü ve 24 sayılı kararıyle parti genel başkanına dâva açma yetkisi verildiği ve durumun 22/4/1962 günlü ve 44 sayılı kanunun 25 inci maddesine uygun bulunduğu;

c) Dâvanın 8/3/1965 gününde kaleme havale edilen aynı günlü dilekçe ile davacı partinin Genel Başkanı, Cumhuriyet Senatosu Üyesi Sıtkı Ulay tarafından Anayasa'nın 150 nci maddesinde yazılı süre içinde açıldığı;

d) Dosyada eksiklik bulunmadığı

görülmüş ve Anayasanın 149. ve 150. ve 44 sayılı kanunun 21., 22., 25., ve 26 ncı maddesine uygun olarak açıldığı sonucuna varılan dâvanın esasının incelenmesine 23/3/1965 gününde oybirliği ile karar verilmiştir.

Esasın incelenmesi :

Dâvanın esasına ilişkin rapor, dâva dilekçesi ve ekleri, Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülen hükümler, dayanılan Anayasa hükümleri bunların gerekçeleri ve bunlarla ilgili Meclis görüşme tutanakları okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

Davacının dayandığı Anayasa hükümleri :

Davacının dayanak olarak açıkladığı Anayasa hükümleri şöyledir :

"Madde 2 - Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan millî, demokratik lâik ve sosyal bir hukuk devletidir."

"Madde 11/2 - Kanun, kamu yararı, genel ahlâk, kamu düzeni, sosyal adalet ve millî güvenlik gibi sebeplerle de olsa bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunamaz."

Esas sayısı:1965/12
Karar sayısı:1965/34

"Madde 55 - Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme ve seçilme hakkına sahiptir.

Seçimler, serbest, eşit, gizli, tek dereceli genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yapılır."

"Madde 56/2,3 - Siyasi partiler önceden izin almadan kurulur ve serbestçe faaliyette bulunurlar.

Siyasi partiler, ister iktidarda ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır."

Dâva konusu fıkra :

306 sayılı kanunun 10 uncu maddesinin 533 sayılı kanunla değiştirilmiş son fıkrası şöyledir:

"Siyasi partilerin genel merkezlerindeki yetkili organları, bütün seçim çevrelerinde aday gösterebilirler. Şu kadar ki, siyasi partilerin seçime katılabilmeleri için, kendi yüzüklerine göre ilk genel kongrelerini yapmış olmaları ve en az onbeş ilde en az altı ay evvel il ve ilçe teşkilâtı kurmuş bulunmaları veya ilk genel kongrelerini yapmış olmak kaydıyla T. B. M. M. birleşik toplantısında gruba sahip olmaları ve teşkilâtı olsun veya olmasın en az 15 ilin her birinde o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına eşit sayıda aday göstermeleri gerekir."

Dâvanın kapsamı :

Esasın incelenmesine girilirken dâvanın kapsamı üzerinde durulmuştur. Dâva dilekçesinin başında 306 sayılı kanunun 533 sayılı kanunun 6 ncı maddesiyle değiştirilen 10 uncu maddesi (533 sayılı kanunun 6 ncı maddesi bu maddenin yalnız son fıkrasını değiştirdiğine ve ancak bu fıkraya ilişkin dâva açma süresi dolmadığına göre 306 sayılı kanunun 10 uncu maddesinin son fıkrası kastediliyor demektir.) dâva konusu olarak gösterilmekte; dilekçenin (Talep sonu) bölümünde de aynı istek tekrarlanmaktadır. Buna karşılık Sosyal Demokrat Parti Genel idare Kurulunca Parti Genel Başkanına yalnızca Seçim Kanunundaki 15 il ve ilçe kaydının kaldırılması konusunda Anayasa Mahkemesine başvurma yetkisi verildiği dosyada bir örneği bulunan 26/2/1965 günlü ve 24 sayılı genel idare kurulu kararının 1 inci maddesinde yazılıdır. Şu duruma göre dâvanın, ancak 306 sayılı kanunun 10 uncu maddesinin 533 sayılı kanunla değişik son fıkrasındaki "şu kadar ki, siyasi partilerin seçime katılabilmeleri için en az on beş ilde en az altı ay evvel il ve ilçe teşkilâtı kurmuş bulunmaları ve teşkilâtı olsun veya olmasın en az on beş ilin her birinde o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına eşit sayıda aday göstermeleri gerekir" hükümlerini kapsadığına, istemin genel idare kurulunun verdiği yetkiyi aşan bölümünün reddine; Başkan Lûtfi Akadlı ve Üyelerden İhsan Keçecioğlu, Salim Başol, Hakkı Ketenoğlu, Lûtfi Ömerbaş ve Ekrem Tüzemen'in dilekçenin gerekçesinde sözü geçen fıkranın on beş il ve ilçe ile ilgili hükümlerinin dâva edildiği ve yetkinin aşılmadığı anlaşıldığından ayrıca bir red kararı verilmesine yer olmadığı yolundaki muhalefetleriyle ve oyçokluğu ile karar verilmiştir

Dâva konusu hükümlerin tartışılması :

1 - Siyasi partilerin seçime katılabilmeleri için en az 15 ilde en az 6 ay önce il ve ilçe teşkilâtını kurmuş olmalarını şart koşan hüküm.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, vatandaşlara seçme ve seçilme hakkını kayıtsız ve sınırsız olarak vermiş değildir; tam tersine bu hakkı ancak kanunda gösterilen şartlara uygun bulunması halinde tanımıştır. (Anayasa : Madde 55) Seçimlerinin serbest, eşit, gizli, tek dereceli ve genel oy

Esas sayısı:1965/12
Karar sayısı:1965/34

ve açık sayım ve döküm esasları dışında kalan şartları ve nitelikleri kanun koyucunun takdirine bırakılmış bulunmaktadır.

Vatandaşın seçme ve seçilme hakkını ortadan kalktığı iddiasını değerlendirebilmek için yalnız en az 15 ilde en az 6 ay önce il ve ilçe teşkilâtını kurmuş siyasi partinin seçime girmelerine cevaz veren hükmün, Anayasa'nın seçimlerde saklı tuttuğu, bir başka deyimle, kanun koyucunun takdirine bırakmadığı esaslardan (Serbest, eşit oy) esasını zedeleyip zedelediğini araştırmak gerekir.

Serbest oy esasına göre yapılan seçimde, seçmen oyunu baskıya, yasa dışı bir müdahaleye uğramadan kullanır. Serbest oy demek, seçmenin dilediği biçimde, dilediği kimseye oy vermesi ve bundan da mutlaka olumlu bir sonuç çıkması demek değildir. Seçmenin oyu, seçme ve seçilme hakkına ilişkin olarak, kanunun koyduğu şartlara uygun ise hüküm ve değer taşır. Tersini düşünmek seçimlerde kanunların yerini ve görevini reddetmek olur ve böyle bir hal Anayasa hükümleri ile bağdaşmaz. Öyle ise inceleme konusu hükmün serbest oy esasına aykırı yönü yoktur.

Eşit oy esas, yalnızca her seçmenin tek oyu olması kuralını hükme bağlamakta olup, kimi seçmene bir kez, kimi seçmene bir kaç kez oy kullanma hakkı tanınmasına engeldir. Eşit oy kavramı içinde her oyun eşit etkiye ve sonuca varması gerektiği gibi bir görüşe de yer verilemez. Bir oyun etki ve sonucunu ancak oy sahibinin tutumu ve öteki oyların karşı etkileri belli eder. Görülüyor ki inceleme konusu hüküm (Eşit oy) esasına da dokunmamaktadır.

Öte yandan kimi siyasi partinin seçimlere katılmasına karşılık seçimlere katılabileceği bir çok partilerin ve bir de bağımsız adaylık müessesesinin bulunuşu ve vatandaşların seçme ve seçilme haklarını bu yönlerde değerlendirebilecekleri düşünülürse vatandaşın seçme, seçilme hakkının ortadan kalktığı iddiasının bu bakımdan da yetersizliği kendini açıkça gösterir.

İnceleme konusu hükmün, siyasi partilere ve demokrasiye olan etkilerine ilişkin iddialara gelince :

Bilindiği üzere seçimlerde nisbî sistem yürürlükte. Böyle olunca da kanun koyucunun en başta bu sistemin gereklerini, seçmenin durumunu ve bu sistemle seçmen arasındaki ilişkileri gözönünde tutması lâzımgelir. Nisbî seçim düzeninde önemli olan kişiler değil, partilerdir. Oyların tümüne yakın sayısını partiler toplarlar. Seçmenin oyunu korumak ve değerlendirmek; bu nedenle de seçime girecek partilerde ve aday listelerinde belirli bir nitelik ve seviye aramak kanunun başlıca kaygısı ve ereği olmalıdır. Aksi halde bazı şüpheli, serüvenci kimselerin kimi seçim çevrelerinde parti adı altında bir takım kuruluşlar meydana getirmeleri, vaktin darlığının iç yüzlerinin ortaya çıkmasına engel olmasından yararlanarak seçmenleri aldatmaları daima mümkündür. Böyle bir durumdan doğacak sonuçların basit aksaklık ve tedirginliklerden, en ağır tehlikelere kadar derece derece bir çok sakıncaları olabilir.

İşte 306 sayılı kanunun 10 uncu maddesinde inceleme konusu hükmün yer alışına yukarıda işaret edilen kaygı ve erek hâkimdir. Kanun, seçme ve seçilme haklarını kullanacak kişiler için nasıl bir takım şartlar ve nitelikler arıyorsa, seçime girecek siyasî partiler için de gerekli ölçüleri koymuş ve açıklamıştır. Bu ölçüler, ayırt etmeksizin, bütün partileri kapsamaktadır. Bir partinin ölçülerin işaretlediği seviyeye varmasını engelliyen sınırlamalar da konulmuş değildir. Böyle olunca bir imtiyazın, eşitsizliğin, oligarşinin sözü edilemez. Herhangi bir partinin zamandan, tecrübelerden, geçmiş hizmetlerden, yahut kendi özelliğinden doğmuş bir üstünlüğü varsa bu onun kazanılmış hakkıdır. Bu halin, hukuki eşitsizlik veya kanunun zorlaması olarak nitelendirilmesi mümkün değildir.

Esas sayısı:1965/12
Karar sayısı:1965/34

Siyasi partilerin serbestçe faaliyette bulunacaklarına dair hükmün, (Anayasa, madde 56/2) seçimle ilgili davranış ve işlemleri kapsadığı kabul edilemez. Parti faaliyetleri arasında dahi ele alınsa seçimde başlangıç ve son, araç ve erek vatandaşdır. Anayasa ise, yukarıda da değinildiği üzere, vatandaşın seçme ve seçilme haklarını kullanmasını serbest bir faaliyet saymamış; tersine bunun bir takım şartlara uygun bulunması gerektiğine ve şartları da kanunun göstereceğine işaret etmiştir. Seçme ve seçilme faaliyetini vatandaştan ayırarak siyasi partiler için başkaca bir kural düşünmek mümkün değildir. Kaldı ki Anayasa'nın (Serbestçe faaliyette bulunma) hükmü ile partilere diledikleri konularda ve alanlarda diledikleri gibi davranma özgürlüğü verilmemiştir. Bu hüküm, ancak partilerin yasa içi çalışmalarında baskı ve engellerden uzak kalacaklarının inancasıdır. Öte yandan siyasi partilerin faaliyetleri, yalnızca seçimlere girmekten ibaret sayılamaz. Nitekim başlıca ereklere iktidara geçmek olan siyasi partilerin, bütün faaliyetlerini bu yöne çevirdikleri halde yıllarca ereklere kavuşmamalarının serbestçe faaliyette bulunmalarını durdurduğu veya sınırladığı nasıl düşünülemezse, bir partinin kanunun koyduğu belirli seviyeye henüz varamadığı için bir süre seçimlere girememesinin, onun niteliğine eksiklik, parti faaliyetlerine aksaklık getireceği düşüncesine de yer verilemez.

Anayasa (Madde 56/3) siyasi partileri, ister iktidarda, ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları, saymaktadır. Böylesine yüce ve şerefli bir mevkiin o oranda yükümü ve sorumluları olması gerekir. Partileri bu yükümü ve sorumluları karşılayacak niteliklere yöneltmek kanunların başlıca görevidir. Şu duruma göre de Anayasa'nın 56 ncı maddesinin üçüncü fıkrası, davacının iddia ettiği gibi inceleme konusu hükmün iptal dayanağı değil, ancak yürürlükte bulunma gerekçesi olabilir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, demokratik hukuk devleti düzenini insan hak ve hürriyetlerini, millî dayanışmayı, sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmek ve teminat altına almak ereklereyle tanımlamıştır. Açıkça görülmektedir ki inceleme konusu hüküm, bu düzeni iddia olunduğu gibi değil yok edecek, zedeleyecek nitelikte bile değildir. Üstelik bu hükmün millî dayanışmayı, ferdin ve toplumun huzurunu, dolayısıyla gerçekleştirmeye yönelmiş özü ile, demokratik hukuk devleti düzeninin yapısında haklı bir yeri olmak gerekir.

Yukarıdan beri yapılan açıklama ve tartışmalar bizi aynı zamanda inceleme konusu hükmün, hiç bir hak ve hürriyetin özüne dokunmamakta olduğu gerçeğine de vardiymaktadır.

Özetlenecek olursa : 306 sayılı kanunun 10 uncu maddesinin son fıkrasındaki seçime katılacak partilerin en az on beş ilde en az altı ay evvel il ve ilçe teşkilâtı kurmuş bulunmaları şartı, Anayasa'ya aykırı olmadığından dâvanın bu hükme yönelen bölümünün reddi gerekir. Üyelerden Şeref Hocaoğlu, Salim Başol ve Muhittin Gürün bu görüşe katılmamışlardır.

2 - Siyasi partilerin seçime katılabilmeleri için teşkilâtı olsun veya olmasın en az 15 ilin her birinde o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına eşit sayıda aday göstermelerini şart koşan hüküm :

Bu hüküm; yukarıda tartışılan prensibin bir sonucu ve seçime katılacak partiler için kanunca şart kılınmış seviye ve niteliğin ve seçmen oylarının boşa gitmesini önleme kaygısının bir gereğidir. Böyle bir hükmün yokluğunda seçime katılan her partinin eksik aday göstermesi halinde bir seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili tüm sayısının doldurulamaması ve yine seçmen oylarının hakkıyla değerlendirilememesi sakıncası başgösterebilir. inceleme konusu hükmün Anayasa'ya aykırı olmadığını belirtmek için daha önce etrafiyla açıklanan hususlar bu konuda da tekrarlanabileceğinden başkaca bir gerekçe gösterilmesine yer bulunmamıştır.

Dâvanın bu hükme yönelen bölümünün de reddedilmesi gerekir.

Esas sayısı:1965/12
Karar sayısı:1965/34

Sonuç :

306 sayılı kanunun 10 uncu maddesinin 533 sayılı kanunla değişik son fıkrasındaki :

a) Siyasi partilerin seçime katılabilmeleri için en az onbeş ilde en az altı ay önce il ve ilçe teşkilâtını kurmuş olmalarını şart koşan hüküm Anayasa'ya aykırı olmadığından dâvanın bu hükme yönelen bölümünün reddine üyelerden Şeref Hocaoğlu, Salim Başol ve Muhittin Gürün' ün muhalefetiyle ve oyçokluğu ile;

b) Yine siyasi partilerin seçime katılabilmeleri için teşkilâtı olsun veya olmasın en az onbeş ilin her birinde o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına eşit sayıda aday göstermelerini şart koşan hüküm Anayasa'ya aykırı olmadığından dâvanın bu hükme yönelen bölümünün reddine oybirliği ile ;

Anayasa'nın 149 uncu, 150 nci ve 152 nci maddeleri gereğince 28/ 5/1965 gününde karar verildi.

Başkan Lûtfi Akadlı	Üye Cemalettin Köseoğlu	Üye Asım Erkan	Üye Şemsettin Akçoğlu
Üye İbrahim Senil	Üye İhsan Keçecioğlu	Üye A. Şeref Hocaoğlu	Üye Salim Başol
Üye Cemâlettin Kuralmen	Üye Hakkı Ketenoğlu	Üye Sait Koçak	Üye Avni Givda
Üye Muhittin Gürün	Üye Lûtfi Ömerbaş	Üye Ekrem Tüzemen	

MUHALEFET ŞERHİ

1 - 306 sayılı Milletvekili Secimi Kanununun 10 uncu maddesinin 533 sayılı kanunun 6 nci maddesiyle değiştirilmiş bulunan son fıkrasının; siyasi partilerin seçime katılabilmeleri için en az

Esas sayısı:1965/12
Karar sayısı:1965/34

onbeş ilde en az altı ay evvel il ve ilçe teşkilâtı kurmuş olmalarını zorunlu kılan hükmü, aşağıda açıklandığı üzere Anayasa'ya aykırıdır.

A - Anayasa'nın 56 ncı maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarında :

(Siyasi partiler, önceden izin almadan kurulur ve serbestçe faaliyette bulunurlar.

Siyasi partiler, ister iktidarda ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.)

Hükümleri yer almakta ve 57 nci maddesi de (Siyasi partilerin uyacakları esasları) belirtmektedir.

Görüldüğü gibi Anayasa'nın 56 ncı maddesi siyasi partilerin kurulmalarını herhangi bir şekilde bağlamamış ve kurulduktan sonra da, serbest faaliyette bulunacaklarını bir Anayasa kuralı olarak tesbit etmiştir. Şu halde bir siyasi parti kurularak hukuk alanındaki kişiliğini kazandıktan sonra Anayasa'nın 57 nci maddesinin çizdiği sınırlar içerisinde kalmak şartıyla diledikleri her türlü siyasi parti faaliyetlerinde bulunabilmelidirler. Bu husustaki serbestliklerini ne kanun dışı usullerle ne de bir kanun hükmüne dayanan baskı ve müdahalelerle engellemek mümkün değildir.

Bir siyasi partinin seçimlere girmesi ise en tabii bir hakkı ve hattâ görevidir. Zira siyasi partiler, seçim yollarından iktidara gelerek memleket idaresini kendi tüzük ve programlarındaki hedeflere göre yönetmek maksadı ile kurulurlar. Bu sebeple bir siyasi partinin, kanun hükmü ile de olsa, seçime girmekten menedilmesi, onun serbestçe faaliyette bulunmasının önlenmesi demektir.

Kararın çoğunluk kısmında, siyasi partilerle gerçek kişiler arasında bir kıyaslama yapılarak :

(Kanun seçme ve seçilme haklarını kullanacak kişiler için nasıl bir takım şartlar ve nitelikler arıyorsa, seçime girecek siyasi partiler için de gerekli ölçüleri koymuş ve açıklamıştır.) denilmek suretiyle madde hükmünün Anayasa'ya uygun olduğu savunulmaktadır.

Konumuz bir hakkın kullanılmasına yeter ehliyetin tâyini ile ilgili olduğuna göre siyasi partilerle gerçek kişiler arasındaki kıyaslamamızın da bu açıdan yapılması lâzımdır. Halbuki bahse konu kanun hükmü, teşkilâtı büyük olan partilere bir üstünlük tanımakta, teşkilâtı büyümemiş olan partileri de seçme hakkından mahrum etmektedir. Bu neticenin ışığı altında gerçek kişilerle siyasi partiler arasında bir kıyaslama yapmak gerekirse; boyu uzun veya kilosunu fazla insanlara diğerlerinden üstün bir seçme veya seçilme hakkı tanınması ve belli bir uzunluktan veya ağırlıktan aşağıda kalanların da seçme hakkından mahrum bırakılması hali, söz konusu kanun hükmüne benzetilebilir. Seçim kanunlarında, bu nitelikteki maddî ayrıcalıklara dayanılarak seçme ve seçilme haklarında değişik hükümler kabul olunması nasıl makûl karşılanmazsa aynı nitelikte olduğu açıkça görülen söz konusu hükmün de makûl sayılmaması iktiza eder.

Bu açıklamadan konumuzda yapılacak bir kıyaslamamızın maddî unsurlara dayandırılmaması ve hakkın kullanılmasına gerekli ehliyetin mevcut olup olmaması bakımından konunun ele alınması gerektiği meydana çıkar.

Düşüncemize göre seçme ve seçilme ehliyetini kazanma bakımından gerçek kişilere siyasi partileri birbirine benzetmek mümkün değildir. Zira gerçek kişilerin belli bir yaşa ulaşmadıkça düşünce olgunluğunu kazanamamaları ve bunun neticesinde de bu yaşa gelmedikçe seçme ve seçilme haklarını kullanmalarının mümkün olamaması tabiat kanunlarının bir gereğidir. Bunun başka türlü olması da mümkün değildir. Seçme ve seçilme yaşında bulunup da özel durumları itibarıyla oylarını, gereği gibi ve isabetle kullanamayacak olanlarla kamu hizmetinden yasaklı

Esas sayısı:1965/12
Karar sayısı:1965/34

bulunanların durumları da benzer istikametteki sebeplere dayanmaktadır. Kaldı ki Anayasa'nın 55 inci maddesinde, vatandaşların seçme ve seçilme haklarına sahip olma şartlarının tâyini kanuna bırakılmıştır. Bu bakımdan Kanun Koyucu, demokratik hukuk düzeninin gereklerine riayet etmek ve Anayasa ile belirli temel hakların özünü zedeler duruma düşmemek şartıyla seçme ve seçilme haklarının şekil ve şartlarını; uygun göreceği tarzda tesbit edebilir. Esasen Anayasa'nın kendisi de 68 inci maddesinde seçilme hakkının kısıntılarını birer birer saymış bulunmaktadır.

Halbuki konumuzu teşkil eden siyasî partiler, hukukun yarattığı kişiler olmaları itibariyle, kanunları gereğince kişiliklerini kazandıkları andan itibaren daha önce kurulmuş olanlara nazaran, kendilerine tanınan hakları kullanmaya ehliyet bakımından, herhangi bir fark göstermezler. Zira bunların eylem ve işlemlerini, hakikatte, esasen hukuki ehliyet çağına ulaşmış olan gerçek kişilerden kurulu organları yapmakta ve yürütmektedirler. Bu itibarla düşünce olgunluğu bakımından gerçek kişiler arasında tabiat kanunlarından doğan veya Anayasa'nın verdiği müsaadeye dayanan farklar, hukukun yarattığı kişiler arasında, kendiliğinden, mevcut değildir. Bu farkları konumuzda olduğu gibi, kanunlar yaratmaktadırlar. Kanunlarla yaratılan farklar da Anayasa'ya uygun oldukları nisbette makbuldürler.

Anayasamız, yukarıda da belirtildiği üzere siyasi partilerin seçimlere katılmalarının, kuruluş tarihlerinin eskiliğine veya yeniliğine veyahut teşkilâtının büyüklük veya küçüklüğüne göre kanunlarla düzenlenebileceği ve bu yönden farklı ölçüler kabul olunabileceği hususunda açık veya kapalı herhangi bir müsaade vermiş değildir. Aksine olarak siyasi partilerin, serbestçe faaliyette bulunacaklarını hüküm altına almış ve ayrıca da ister iktidarda, ister muhalefette olsunlar; demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları olduklarını bir Anayasa hükmü olarak belirtmek gereğini duymuştur. Bir siyasi partinin; haklı bir temele dayanmayan sebeplerle ve sırf altı ay evvel onbeş ilde teşkilât kurmadığı ileri sürülerek, demokratik siyasi hayatın en canlı bir safhası olan seçime girmekten yasaklanması, söz konusu Anayasa hükmünün kökünden bozulduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Bu yasaklamaya Anayasa'nın 57 nci maddesinin üçüncü fıkrası hükmü de mesnet gösterilemez. Zira bu fıkra :

(Partilerin iç çalışmaları, faaliyetleri, Anayasa Mahkemesine ne suretle hesap verecekleri ve bu mahkemece malî denetimlerini nasıl yapılacağı demokrasi esaslarına uygun olarak kanunla düzenlenir.) denilmektedir.

Görüldüğü üzere kanunla düzenlenecek hususlar arasında siyasi partilerin seçime girmelerinin önlenilmesi konusu mevcut değildir. Fıkra da geçen ve kanunla düzenlenecek konular arasında sayılmış bulunan (Siyasî partilerin faaliyetleri) kapsamına, siyasi partilerin seçimle ilgili çalışmaları dâhil sayılsa bile Anayasa'nın verdiği yetki, bu çalışmaların düzenlenmesi maksadiyle kanuni hükümler konulmasından ibarettir. Yoksa "Düzenleme" kelimesine dayanılarak siyasi partilerin seçime girmek haklarının büsbütün yok edilmesini sağlayacak hükümlerinin kanuna konulması ve bu yoldan siyasi partilerin, Anayasa teminatı altında bulunan (Serbestçe faaliyette bulunmaları) nın önlenmesi ve (Demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsuru) olmaktan çıkacak duruma sokulmaları, bir başka deyimle "Düzenleme" adı altında konulacak hükümlerle bu hakların özünün zedelenmesi mümkün değildir. "Düzenleme" kelimesinin, bir hakkın büsbütün yok edilmesi mânasını kapsamadığı açıktır

Bu konuda siyasi partilere; teşkilâtlarını kanundaki ölçülere göre genişleterek kendilerini seçime girecek seviyeye yükseltmeleri tavsiyesinde bulunulması hatıra gelebilir.

Esas sayısı:1965/12
Karar sayısı:1965/34

Bir defa yeni kurulan bir siyasi partinin kuruluş tarihini daha eskiye götürerek kanundaki (en az altı ay evvel teşkilât kurmuş olmak) kaydına kendisini uydurması maddî bakımdan mümkün değildir.

Diğer taraftan teşkilâtını 15 ile çıkarmak da her zaman partilerin iktidarlarında olan bir iş değildir. Bir yerde parti il ve ilçe teşkilâtının kurulabilmesi için tüzüğüne göre belli sayıdaki kişilerin partide fiilen yürütücü görev almaları ve sorumluluk yüklenmeleri, oradaki teşkilâtın yürütülmesine yetecek derecede malî kaynak sağlanması gerekmektedir ki bunlar, istenildiği zaman ve kolaylıkla başarılması mümkün olan şeyler değildir. Bir partinin kanunda belli edilmiş genişlikteki bir teşkilâta sahip olabilmesi bazı hallerde uzun seneleri de alabilir.

Görülüyor ki bir siyasi partinin seçime girmesini, bir kanun hükmü ile, tahakkuku kendi elinde olmayan ve sosyal ve ekonomik bir çok dış etkilere tabi bulunan böyle bir şarta bağlamak, o partinin Anayasa ile tanınmış olan seçime katılma hakkını dolaylı yoldan elinden almaktan başka bir netice doğurmamaktadır.

Yukarıdaki açıklamadan anlaşılacağı üzere söz konusu hüküm Anayasa'nın 56 nci maddesine ve bu maddede yazılı hakların özünü zedelemekte olması yönünden de Anayasa'nın 11 inci maddesine aykırı bulunmaktadır.

B - Dâva konusu hüküm, Anayasa'nın 12 nci maddesine de aykırıdır.

Anayasa'nın 12 nci maddesi :

(Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.) hükmünü koymaktadır.

Yukarıda da açıklandığı üzere siyasi partiler, kurulup hukuk alanındaki kişiliklerini kazandıktan ve hele ilk genel kongrelerini yapıp organlarını da seçim yolu ile iş başına getirerek demokratik hüviyetlerine eksiksiz bir şekilde kavuştuktan sonra "Siyasi Parti" olmak niteliği bakımından kendilerinden evvel kurulanlarla aynı hizaya girerek Anayasa'nın siyasi partilere tanıdığı bütün haklardan faydalanma durumuna geçmiş olurlar. Bunlar arasında; eskilik, yenilik, küçüklük büyüklük gibi hukuki ehliyetin teşkiline etkili olmayan bir takım maddî farklara dayanarak değişik haklar tanınmasının, Anayasa'nın yukarıda yazılı 12 nci maddesindeki "Kanun önünde eşitlik" ilkesine aykırı olduğu meydandadır.

Kararın çoğunluk kısmında, seçimlerde nisbî temsil sisteminin uygulanmakta olduğu ve bu sistemde partilere verilen önem üzerinde durularak (Oyların tümüne yakın sayısını partiler toplarlar. Seçmenin oyunu korumak, değerlendirmek, bu nedenle de seçime girecek partilerde ve aday listelerinde belirli nitelik ve seviye aramak kanunun başlıca kaygısı ve ereği olmalıdır. Aksi halde bazı şüpheli, serüvenci kimselerin kimi seçim çevrelerinde parti adı altında bir takım kuruluşlar meydana getirmeleri, vaktin darlığının, iç yüzlerinin ortaya çıkmasına engel olmasından yararlanarak seçmenleri aldatmaları daima mümkündür. Böyle bir durumdan doğacak sonuçların basit aksaklık ve tedirginliklerinden, en ağır tehlikelere kadar derece derece sakıncaları olabilir.) denilerek kanun hükmünün yerinde olduğu savunulmaktadır.

Bir defa olayların kararda anlatıldığı gibi cereyan etmesi mümkün değildir. Zira partiler tüzükleriyle kurulurlar. İlk genel kongrelerini yapıp organlarını seçim yolu ile iş başına getirdikten sonra demokratik hüviyetlerini kazanırlar. Seçim beyannameleri ve programları ile seçimlere katılırlar. Bütün bu faaliyetler basın ve kamu oyunun gözleri önünde cereyan eder. Seçmen vatandaş da çeşitli kaynaklardan kendisine ulaşacak bilgilerin etkisi altında edineceği kanaata göre

Esas sayısı:1965/12
Karar sayısı:1965/34

oyunu kullanır. Hangi partinin memleket yararına iş yapacağı, seçmenin takdirine bağlı bir konudur. Seçmenin bu takdirini kullanırken çeşitli sebep ve tesirler neticesinde yanılması mümkündür. Ancak seçmeni, kararda ileri sürüldüğü gibi münhasıran yeni kurulmuş veya çeşitli nedenlerle teşkilâtını genişletmemiş partilerin yanıtacağı düşünmek ve dâva konusu kanun hükmünü bu ihtimali önleciyi bir tedbir olarak kabul etmek doğru değildir. Aksine olarak seçmenin oyuna; teşkilâtı geniş, malî imkânları fazla propagandası yaygın büyük partilerin daha fazla etki yapması ve karardaki ifadeyi kullanmak gerekirse (Seçmeni aldatması) ihtimali daha çoktur. Diğer taraftan yeni kurulmuş küçük bir partinin bu yolda yapacağı olumsuz etkiler ve bunların kazandıracığı oy sayısının, büyük partilere nazaran çok küçük ölçülerde kalması ve binnetice kararda düşünülen sakıncaların ağırlığının, büyük partilerin yaratacağı sakıncalardan daha az olması mümkündür.

Kaldı ki, büyük veya küçük; kanunların "Siyasi parti" olarak kabul ettiği her kuruluşun aksi belli oluncaya kadar, memleket yararını hedef tuttuğunu kabul etmek ve kanunları bu hareket noktasına göre düzenlemek gerekir. Binaenaleyh isabet derecesi şüpheli olan bir takım ihtimallerin önlenmesi ve bu yoldan kamu yararının sağlanması düşüncesiyle, aslında vatanperver, belki de büyük partilerden daha isabetli hedefleri seçebilen ve fakat malî yetersizlik, propaganda kifayetsizliği, memleketin ortalama kültür seviyesinin mûsadesizliği, eleman azlığı gibi bir takım sebeplerle henüz teşkilâtını genişletmemiş olan siyasi partilerin; kuruluş ve yaşama gayelerini teşkil eden seçim faaliyetlerinden alıkonulması, kamu yararına değil, kamu zararına işleyen bir tedbir olur.

Nitekim kanun koyucu da, başka gerçeklere dayanmakla beraber, 13/2/1965 günlü ve 533 sayılı Kanunun 6 nci maddesiyle söz konusu 25/5/1961 günlü ve 306 sayılı Kanunun 10 uncu maddesinde yaptığı değişiklik sonunda Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısında grupa sahip olan siyasi partileri, seçime girmek için 15 ilde il ve ilçe teşkilâtını kurmuş olmak kaydından kurtarmıştır. Bu değişiklik sonucunda; Türkiye Büyük Millet Meclisine gerek seçim yolu ile Senato üyesi ve Milletvekili olarak 10 üye sokmak suretiyle grupa sahip olan, gerekse Senato veya Millet Meclisi Üyelerinden 10 kişinin iltihakları suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisinde "Grup" sağlayan siyasi partilerin, teşlâtlarının genişliği ne olursa olsun seçime girmeleri kabul edilmiştir.

Görülüyor ki söz konusu 10 uncu madde, şimdiki şekli ile, 15 ilde teşkilâtını tamamlayamayan siyasi partileri de ikiye ayırmış, bunlardan Büyük Millet Meclisinde gruplu olanlara seçime katılma hakkı tanımış, diğerlerini bu haktan mahrum etmiştir. Bu son şekliyle madde hükümleri arasında göze batıcı bir çelişme de meydana gelmiş ve partiler arasında bulunması gereken "Eşitlik" de bir defa daha bozulmuş bulunmaktadır.

C) Dâva konusu hüküm, Anayasa'nın 55 inci maddesindeki kurallara da aykırıdır.

Anayasa'nın 55 inci maddesinde :

(Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme ve seçilme hakkına sahiptir.

Seçimler, serbest, eşit, gizli, tek dereceli genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yapılır) denilmektedir.

Maddenin ilk fıkrası, vatandaşa tanıdığı seçme ve seçilme hakkını (Kanunda gösterilen şartlara uygun) olmakla nitelemiş ise de hemen onu takip eden fıkrada seçimlerin tabi olacağı ve kanunlarla değiştirilemeyecek kuralları da sıralamıştır. Bu kurallar arasında seçimlerin (Serbest) ve (Eşit) olacağı da yer almaktadır. Binaenaleyh seçim kanunlarına, seçimlerin (Serbest) ve (Eşit) olarak yapılmasını engelleyici hükümler konulamaz.

Esas sayısı:1965/12
Karar sayısı:1965/34

Seçimlerin serbest olması; kararda ileri sürüldüğü gibi, sadece seçmenin oyunu, baskıya, yasa dışı müdahaleye uğramadan kullanabilmesi demek değildir. Seçimlerin serbest olması aynı zamanda, bir seçmenin, milletvekili olma şartlarını taşıyan adaylardan dilediğini de seçebilmesi demektir. Müdahale veya baskının yasa dışı olması ile bir kanun hükmüne dayanması arasında fark yoktur. Zira Anayasa'mız, (Serbestlik) ve (Eşitlik) ilkelerinin, bir kanun hükmü ile de olsa bozulabileceğine cevaz vermemiştir.

Halbu ki dâva konusu kanun hükmünün sonucu olarak bir siyasi parti; teşkilâtının belli bir ölçüden küçük olduğu gerekçesiyle seçime sokulmamakta ve bu suretle seçimde aday göstermesi önlenmekte, bu partinin programını benimsiyerek onun adaylarına oy vermek isteyen seçmenler, ya seçime hiç katılmamak veya diğer partilerin adaylarına istemeyerek oy vermek zorunda bırakılmaktadırlar. Buna mukabil teşkilâtı büyük olan siyasî partilerin programını benimseyenler seçmenler de diledikleri gibi kendi partilerinin adaylarına oy vermek imkânına sahip olmaktadır.

Bu durumdaki bir seçimin (Serbest ve eşit) olduğunun savunulması mümkün değildir. Zira misalimizdeki birinci gruba dâhil seçmenlerin, oylarını serbestçe kullanamadıkları ve ikinci gruptaki seçmenlere nazaran eşit olmayan bir muameleye maruz bırakıldıkları meydandadır.

D - Dâva konusu hüküm, Anayasa'nın 68 inci maddesindeki (Otuz yaşını dolduran her Türk Milletvekili seçilebilir,) kuralına da aykırıdır.

Zira milletvekili seçilmek isteyen bir vatandaş; görüşünün ve programını paylaştığı ve fakat henüz en az altı ay evvel 15 ilde teşkilâtını tam olarak kuramamış olan siyasi partinin listesinden adaylığını koyamayacaktır. Çünkü kanun bu durumdaki bir partiyi seçime katılmaktan yasaklamaktadır. Bu suretle söz konusu hüküm Anayasa'nın 68 inci maddesiyle vatandaşlara tanınan milletvekili seçilebilme hakkının kullanılmasını, dolaylı olarak, engellemektedir.

Buna karşı; milletvekili seçilmek isteyenlerin, teşkilâtını, kanundaki seviyelere çıkarmış olan siyasi parti listelerinde veya bağımsız olarak adaylıklarını koyma imkânlarına sahip oldukları ve bu suretle seçme ve seçilme haklarını bu yönlerde değerlendirebilecekleri ileri sürülerek bu hakların ortadan kalktığı idiasının yersiz bulunduğu belirtilmektedir.

Anayasa ile tanınmış olan milletvekili seçilebilme hakkını kullanabilmeleri için vatandaşları, tüzük ve programları kendi kanaatlerine uymayan siyasi parti listelerine girmeğe zorlayan bir hükmün, bu hakkı ortadan kaldırmaktan başka bir nitelik taşımadığı meydandadır. Zira kendi düşüncelerine içten inanmış olan bir kimsenin, bu düşünceleri paylaşan siyasi parti dışında herhangi bir parti listesine girmeye razı olması söz konusu edilemez. Binaenaleyh böyle bir vatandaş ister istemez milletvekili seçilme arzusundan vaz geçmek zorundadır.

Bağımsız adaylık müessesesinden söz edilmesi ise; tahakkuku, imkânsızlık derecesinde güç bir gaye uğrunda vatandaş boş yere emek ve para harcamaya sevketmekten başka bir şey değildir. Zira bağımsız aday seçilebilmek için; tek oy kullanılması, seçmenin karma liste yapamaması gibi bir taraftan kanunun koyduğu engeller gözönüne alınır ve diğer taraftan da tek aday bakımından, seçim çalışmalarının gerektirdiği teşkilâtlanma zorluğu, vesait ve malî imkânların yetersizliği düşünülürse bağımsız adaylık müessesesinin, bu günkü haliyle, milletvekili seçilebilmek için olağan bir yol olarak kabul edilmesinin mümkün olmadığı anlaşılır.

Bu suretle dâva konusu hükmün, Anayasa'nın 68 inci maddesiyle vatandaşta tanınmış olan milletvekili seçilebilme hakkını, dolaylı yollardan, önlediği gerçeği meydana çıkmaktadır.

Sonuç : 306 sayılı Milletvekili Seçimi kanununun 10 uncu maddesinin 533 sayılı kanunun 6 ncı maddesiyle değiştirilmiş bulunan son fıkrasının; siyasi partilerin seçime katılabilmeleri için en

Esas sayısı:1965/12
Karar sayısı:1965/34

az onbeş ilde en az altı ay evvel İİ ve ilçe teşkilâtı kurmuş olmalarını şart koşan hükmü, Anayasa'nın 11, 12, 55, 56 ve 68 inci maddelerine aykırı bulunduğundan iptali gerektiği düşüncesindeyiz.

2 - Kararın 2 numaralı bendinde, aynı maddenin, siyasi partilerin seçime katılabilmeleri için teşkilâtı olsun veya olmasın en az onbeş İlin her birinde o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına eşit sayıda aday göstermelerini ön gören hükmünün Anayasa'ya aykırı olmadığı hususu, bu hükmün, kararın birinci fıkrasında açıklanan prensiplerin bir sonucu olduğu düşüncesine dayandırılmaktadır.

Halbuki yukarıda açıklanan sebeplerle söz konusu prensipleri yerinde görmek mümkün değildir.

Buna mukabil bu hükmün; adaylarını eksik gösteren ve bunun neticesinde seçim mücadelesi sırasında tam aday göstermiş bulunan diğer partilere nazaran farklı duruma geçmiş olan siyasi partileri, eşit duruma ve bir hizaya getirmek için kabul edilmiş bulunduğu düşünülmektedir. Bilfarz bir seçim çevresinde on adayla seçime giren bir partinin bütün adaylarını seçtirmek hususunda yapacağı çalışma ile aynı çevrede 1 veya 2 adayla seçime giren partinin yapacağı çalışmanın yoğunluğu, zorluğu, masrafı ve nihayet seçmen üzerinde gerekli etkiyi sağlama derecesi arasında fark olacağı meydandadır, işte söz konusu hüküm bu farkı gidermektedir.

Diğer taraftan, istediği sayıda milletvekili adayı göstermenin siyasi partiler için bir hak olduğu kabul edilecek olursa bütün siyasi partilerin, uygun görmeleri halinde, bu yola başvurmalarını da olağan karşılamak icap eder. Bütün siyasi partilerin bu haklarını kullandıkları, bir an için farz olunan bir genel seçimin sonucunun ise, çeşitli seçim çevrelerinde çok sayıda milletvekilliğinin boş kalmasına ve bu suretle tam kadrosunu elde edemiyen yasama organının uzun müddet gereği gibi çalışmamasına veya boşlukların sayısının meclisin çalışmasına imkân vermeyecek miktarlarda olması hallerinde ise eksikliği tamamlamak üzere yapılacak seçimin. Devlete, oldukça ağır miktarda gidere ihtiyaç gösterecek yeni bir külfet yüklemesine sebep olacağı düşünülecek olursa böyle bir sistemin, genel seçimden beklenen maksadın dışında ve hatta ona aksi istikamette gelişmelere sebep olabileceği anlaşılmış olur.

Kaldı ki; sayılan bütün bu mahzurları önlemek için konulmuş bulunan söz konusu mükellefiyet, seçime katılma kararını almış olan bir siyasi parti için yerine getirilmesi imkânsız veya büyük zorlukları gerektiren bir ağırlıkta olmadığından, siyasi partilerin seçime katılma serbestliklerini kökünden kaldırıcı nitelikte de değildir. Esasen kanun bu konudaki müeyyidesini de, daha sonraki maddelerde, ihbara bağlamış, eksik adaylarını tamamlaması için partilere bir mühlet verilmesini ön görmüş, buna rağmen eksikliklerini tamamlamamakta direnen partileri seçime girmekten yasaklamıştır. Bu bakımdan söz konusu hüküm, siyasi partilerle ilgili olarak Anayasa'nın 56 ve 57 nci maddelerinde yazılı bulunan kuralların özünü zedeleyen bir sınırlama durumunda olmayıp seçim konusunda parti faaliyetlerinin normal ve demokratik ölçüler içerisinde düzenlenmesi niteliğindedir.

Bu itibarla bu hükmün, davacı tarafından ileri sürüldüğü üzere, siyasi partilerin seçime girme haklarını kısıtlaması, serbestçe harekette bulunmalarını önlemesi, vatandaşın seçme seçilme haklarını ortadan kaldırması, gerçek demokrasiyi yok etmesi gibi bir sonuç doğurması bahis konusu değildir.

Bu itibarla yukarıdaki kararın; 306 sayılı kanununun 10 uncu maddesinin 533 sayılı kanunla değişik son fıkrasında yer alan, siyasi partilerin seçime katılabilmeleri için teşkilâtı olsun veya olmasın en az onbeş İlin her birinde o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına eşit sayı da aday göstermelerini şart koşan hükmünün Anayasa'ya aykırı olmadığına ilişkin bulunan sonucuna, yukarıda açıklanan sebeplerden Ötürü katılmamaktayız.

Esas sayısı:1965/12
Karar sayısı:1965/34

Üye
Salim Başol

Üye
A.Şeref Hocaoğlu

Üye
Muhittin Gürün